

# Árangurinn er oft stórkostlegur

Grétar Sigurbergsson, geðlæknir flutti erindi á Læknadögum á málþingi um ADHD um ritalín-meðferð fullorðina. Hann kynnti sér þessa meðferð sem yfirlæknir réttargeðdeildarinnar á Sogni árið 1993.

„Það vakti athygli mína hversu erfiðir margir fanganna gátu verið og héldu kerfinu stundum í heljargreipum. Ég rakst á rannsókn Stens Levander réttargeðlæknis sem komst að því helmingur karlmanna í sænskum fangelsum væri með ADHD. Ég kynnti mér ADHD og hóf að meðhöndla suma erfiðustu fangana með ritalíni. Þeir höfðu fram að því fengið róandi lyf sem gerði þá iðulega enn verri, en ritalínið gerði marga þessara fanga ljúfa sem lömb. Það verður að segjast að erfitt er að meðhöndla fanga með ritalíni án þess að það verði söluvara innan fangelisins. En þessi reynsla af ritalíni lofaði góðu og ég get nefnt síbrotamann, fíkil sem dvaldist í fangelsi frá unga aldri en hefur ekki stigið fæti þangað í 15 ár frá því hann hóf töku ritalíns. Hann er nú algjör fyrirmyndarmaður og segir að ritalín hafi bjargað lífi sínu.“

Grétar sagði skilið við réttargeðdeildina og fangelsislækningar árið 1996 en fór að endurmeta suma af erfiðustu sjúklingunum, einkum þá sem þurftu síendurtekið að leggjast inn. „Meðal þeirra var ung kona sem gengið hafði illa að lækna. Hún þjáðist af geðhvörfum en ég velti því fyrir mér hvort hún væri auk þess með ADHD. Mér fannst það tilraunarinnar virði að reyna ritalín og hún var tilbúin að reyna nær hvað sem var. Hún tók fyrst ritalín fyrir 15 árum og hefur ekki komið inn á geðdeild síðan. Hún hefur verið einkennalaus og stundað sína vinnu. Mér varð ljóst að ADHD er ekki sjúkdómur en getur verið alvarlegur sjúkdómsvaldur, sér í lagi hjá fullorðnum.“

Grétar segir að einkenni ADHD séu einbeitingarleysi, ofvirkni og hvatvísi og það sé þakklátt starf að leysa vanda þeirra sem þjást vegna þessa. „Ungt fólk með ADHD er líklegra en aðrir til að hverfa frá námi. Það hefur oft tilhneigingu til þunglyndis, kvíðaraskanir eru algengar, slysatíðni er hærra og hættan á að leiðast út í misnotkun vímuefna er margfalt hærra en hjá þeim sem ekki eru með ADHD.“

## Ofvirkni nánast þjóðareinkenni

Grétar segir kvillann vera arfgengan og hafi hugsanlega gert fólk hæfara til að lifa af við erfiðar aðstæður öldum saman. „ADHD gerir mann áræðnari, fífldjarfan jafnvel, og það eru

eiginleikar sem hafa komið sér vel gegnum aldirnar hér á landi. ADHD gerir fólk stundum duglegt, mikilvirkt og oft mjög hugmyndafrítt. Það er sem sagt ekki alltaf til vandræða að vera með ADHD. En margt í samfélaginu gerir slíku fólk nú á tímum erfitt fyrir þegar áhersla er lögð á einbeitingu, minni, fyrirhyggju, stundvísi og skipulagsgáfu. Það má leiða að því líkur að hérlendis séu skýringar á því hvers vegna hlutfall ADHD sé hærra en í löndunum í kringum okkur, án þess að það hafi verið rannsakað. Við erum afkomendur fólks sem var áráðið og hvatvíst, það lagði á höfin út í óvissu og hafði ef til vill ekki fyrirhyggju til að hugsa um afleiðingarnar. Innflytjendasamfélög eru gjarnan þessu marki brennd og má velta því fyrir sér hvort genið sé ekki nokkuð ráðandi í slíkum samfélögum. Það væri verðugt rannsóknarefni og ýmislegt í hegðunarmynstri þjóðarinnar hefur mér fundist benda til þess að ofvirkni sé nánast þjóðareinkenni.“

Grétar tekur undir að vissulega þurfi að stemma stigu við misnotkun ritalíns og skyldra lyfja en engu að síður sé mikilvægt að hafa í huga að ADHD hafi lengi verið stórlega vangreint meðal fullorðinna. „Það eru aðeins 14 ár síðan efnt var til umræðufundar íslenskra geðlækna undir yfirskriftinni *Er ADHD til meðal fullorðinna?* Flestir töldu þá að svo væri ekki. Nú efast enginn um það lengur en við erum enn að vinda ofan af kúfnum. Ekki má heldur gleyma því að vangreindir einstaklingar með ADHD kosta samfélagið mikið. Heilbrigðisþjónustan og dómskerfið bera þyngsta hlutinn en fullorðnir með erfið einkenni af ADHD þjást af ýmsum fylgikvillum. Sumir leiðast út í vímuefnanotkun og andfélagslega hegðun og afbrot og slysatíðni þeirra er hærra en hjá öðrum. Það er því til mikils að vinna að greina ADHD sem fyrst hjá börnum því unglingar með ADHD eru miklu líklegri en aðrir unglingar til að leiðast út í vímuefnanotkun og detta út úr skóla. Það hefur verið sýnt fram á að með því að setja þessi börn á ritalín verða líkurnar á því að þau misnoti vímuefni engu meiri en hjá þeim sem ekki eru haldnir þessum kvilla. Eitt af því ánægjulegasta sem ég fæst við í starfi mínu er að hjálpa ungu fólk með ADHD sem hefur misst fótanna í tilverunni aftur á rétta braut og sjá það ná tökum á námi og ná að nýta hæfileika sína og blómstra.“



„Eitt af því ánægjulegasta sem ég fæst við í starfi mínu er að hjálpa ungu fólk með ADHD,“ segir Grétar Sigurbergsson geðlæknir.

Hávar  
Sigurjónsson